

ски и друштвено-политички контекст. Поредио је сазнања о мултиетничком насиљу у разним временским и географским контекстима широм света. Том контекстуализацијом Бергхолц, на неки начин, овај регион ослобађа стереотипа у којем се говори само о крволочним Балканцима. Јер његова студија уводи многе контексте и нуди примере и објашњења истоветног или сличног понашања.

Наташа МИЛИЋЕВИЋ

Slavomír Michálek a kol.
*Muži diplomacie. Slováci na významných postoch
československej zahraničnej služby.* Liptovský Mikuláš, 2018, 574.

Словачка историографија је зборником о словачким диплома-тама дала свој део доприноса изучавању историје чехословачке дипломатске службе. Пре пет година Јиндрих Дејмек је заједно са Јаном Немечком и Славомиром Михалекком обрађивао исту тему у двотомном издању (Jindřich Djemek, *Diplomacie československa*, Díl I, *Nástin dějin Ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1918–1992)*, (Praha, 2012); Jindřich Djemek, Jana Němečková, Slavomír Michálek, *Diplomacie československa*, Díl II, *Biografický slovník československých diplomatů (1918–1992)*, (Praha, 2013)) али су полазне тачке биле делимично различите. Дејмек је у првом тому дао историју настанка и развоја организације Министарства спољних послова и дипломатско-конзуларне службе две чехословачке државе. Заједно са сарадницима приредио је у другом тому биографски речник, обима 750 страна, којим је обухваћено више од хиљаду дипломатских чиновника. Због великог броја, биографије су енциклопедијског карактера и служе само као приручно средство информисања о личностима које су биле ангазоване у чехословачком Заминију (Ministerstvo zahraničních věcí – Zamini). Славомир Михалек и петоро његових сарадника су се одлучили за другачији приступ. Они су се фокусирали само на истакнуте Словаке у чехословачкој дипломатској служби, а једино одступање је биографија једног чиновника, по рођењу Моравца, који је стално био настањен у Словачкој. Учешће словачких чиновника у државном апарату чехословачких држава је било незнатније у односу на њихове чешке колеге. Дипломатско-конзуларна служба се у том погледу није разликовала. Због релативно малог броја Словака у Заминију, зборник који је приредио Славомир Михалек са својим колегама обухвата свега једанаест истакнутих личности. Аутори су стога били у могућности да напишу њихове опширније биографије, што је и главна разлика у приступу који су одабрали Јиндрих Дејмек и Славомир Михалек приликом обраде ове тематике.

Зборник садржи осам целина: увод (11–17), биографије (19–515), закључакна словачком језику (517–524), именски регистар (525–531), списак коришћених извора и литературе (532–543), прилоге (544–562), белешке о ауторима (563–566) и закључак на енглеском језику (567–574). У уводном делу, који је написао словачки дипломата Мирослав Лајчак, изложене су неке сличности између личности које су одабране: њихово одрастање и школовање током политике мађаризације становника Хабзбуршке монархије, рад на пропагандном пољу и формирању легија у Француској, Русији и САД-у током Првог светског рата, те њиховом раду у чехословачкој дипломатској служби. Потом следе биографије Милана Растислава Штефаника, Бохдана (рођенот Теодор) Павлија, Штефана Осуског, Милана Хоџе, Ладислава Сатмарија, Владимира Мартина Палица, Владимира Светозара Хурбама, Јураја Славика, Ивана Крна, Јана Папанека и Владимира Клементиса, које су пропраћене богатим фотографским материјалима који осликавају како њихов приватни тако исто и професионални живот. Сви су почели дипломатске каријере по формирању прве чехословачке републике, и углавном су их окончаили у првим годинама после Другог светског рата. Једини изузетак у том погледу био је Владимир Клементис, који је ступио у дипломатску службу друге чехословачке републике. Већина се доказивала на билатералном нивоу, као представници у појединим страним државама, док су појединци попут Штефаника, Осуског, Хурбана, Славика, Крна и Папанека своје способности показали и на мултилатералном плану учествујући у раду Друштва народа, Уједињених нација и других међународних форума и конференција. На крају зборника, у виду посебног прилога дат је списак свих словачких дипломатско-конзуларних чиновника који су радили у чехословачкој и словачкој служби од 1918. до 2018. а у неком моменту су били на положају амбасадора, посланика, отпраника послова, генералних конзула или конзула.

Међу изабраним личностима двојица се посебно истичу. Милан Хоџа је, као истакнути члан чехословачке Аграрне странке, развијао концепте о политичкој и економској сарадњи држава средње и источне Европе. Иако није био запослен у Заминију, био је врло активан на том пољу током највећег дела међуратног периода. Због тога се истицао међу свим словачким политичарима и дипломатама, те је и добио место у зборнику који овом приликом представљамо стручној јавности. Он је своје спољнополитичке концепте покушао да спроведе у дело, прво као министар пољопривреде и у оквирима Међународног аграрног бироа током двадесетих година. Био је једини министар у чехословачким владама који је водио сопствену спољнополитичку акцију, мимо званичног рада Заминија и концепција Едварда Бенеша. Поново је настојао да своје планове реализије током друге половине тридесетих година, али том приликом као председник владе. Бохдан Павли је био пореклом Моравац, али се са родитељима као дете преселио у Словачку и од тада је његов животни пут био нераскидиво везан са Словацима. У досадашњој стручној литератури углавном је писано о његовом раду на пољу новинарства и књижевне критике, док је његов рад на дипломатским пословима често био неоправдано запостављан. Овим разлозима су се руководили аутори када су решили да уврсте и његову биографију у зборник. Он је од младалачких

дана био је пријатељ са Хоџом и Штефаником. Два пута је ступао у дипломатску службу, а врхунац своје каријере је доживео постављањем за начелника Политичког одељења Заминија и помоћника министра иностраних послова 1937. Наредне године је настрадао у аутомобилској несрећи у Југославији, маја 1938, док се о природи и циљевима његовог пута и даље мало зна.

За домаћу стручну јавност овај зборник је свакако занимљив због анализе контаката и рада словачких дипломата и политичара са Србима, Југословенима и југословенском државом у првој половини XX века. У том погледу се истиче неколико личности. На првом месту Милан Растислав Штефаник, чији рад је већ од раније познат стручној јавности: борба на страни српске војске 1915, активна сарадња са српском дипломатском службом и Југословенским одбором у циљу ослобађања словенских народа од Хабзбуршке власти, али исто тако и његова настојања да измири југословенске и италијанске интересе и тежње током Првог светског рата. Мање су познате активности четворице словачких политичара и дипломата. Штефан Осуски је две године заступао Краљевину СХС у Међусавезничком бироу за ратне репарације у Паризу. Милан Хоџа је сарађивао са Србима и Румунима у мађарском парламенту у доба Хабзбуршке монархије. Због тога је он стварање Мале антанте видео као природну последицу од раније постојећих веза три народа. Међутим, управо су његове активности на успостављању блиске сарадње са Стјепаном Радићем и Хрватском сељачком странком довеле до оштре реакције југословенске владе, 1928, и заоштравања његовог сукоба са Едвардом Бенешом у погледу вођења самосталне спољнополитичке активности. Бождан Павли је као посланик у Софији био врло заинтересован за бугарско-југословенске односе у време влада Александра Стамболијског, а у сарадњи са Миланом Хоџом настојао је да буде премештен за посланика у Београд, 1924. године. Ладислав Сатмари је био секретар чехословачког посланства у Београду 1931–1933, када се посебно занимао за живот чехословачке мањине у Војводини. После проглашења независне Словачке безуспешно је радио на добијању званичног признања нове државе од владе у Београду, марта и априла 1939. године. Када је отишао у егзил, на почетку Другог светског рата, и приклонио се струји Штефана Осуског, био је послат у Београд да би са југословенским министрима разговарао о питању транзита чешких и словачких избеглица на њиховом путу ка Француској, фебруара и марта 1940.

Зборник *Muži diplomacie* представља неку врсту наставка или допуне онога што је урадио Јиндрих Дејмек, не само због веома сличне тематике већ и због чињенице да је Славомир Михалек имао запажену улогу у изradi оба дела. Сматрамо да зборник представља користан приручник за све који се интересују за рад чехословачке дипломатске службе, првенствено у међуратном периоду, али и за читаоце које занима нека од једанаест наведених личности.

Срђан МИЋИЋ